
Sosyalizmin Güncel Teorik Sorunları İçin Notlar: İktidardan Kaçış

1986-89 arasında yazdıklarımızı, o yıllarda çeşitli sol çevrelerle yaptığımız tartışmaları yeniden okuduğumda, uluslararası devrimci hareketin nasıl bir kuşatma ile karşı karşıya olduğunu, bu kuşatmadan neden bir türlü çıkılamadığını daha iyi kavradığımı düşünüyorum.

Değişen fazla şey yok. Marksizm, o yıllardan beri ontolojik belirlenimli bir iç gündeme mahkum edildi. Marx'ın bilimsel üretiminin güdeleri ile büyük devrimci dönüşümler arasındaki bağlar zayıflatıldı, ihtilalci iyimserliğin yittiği noktada kapitalizme şu veya bu biçimde methiyeler düzölmeye başlandı, marksizm kapitalizme karşı ahlakçı bir kopusu indirgendi, devrimin güncelliğinin karşısına örkütücü bir aktüel sosyalizm yerleştirildi.

Öyle bir kuşatma ki bu, geniş anlamıyla solun kendi nefesini tutması ayaklarını kollarıyla sarmalaması, gözlerini elleriyle kapaması gibi bir şey...

Uluslararası gericiliğın ve genel olarak burjuva ideolojisinin katkısını artık ikinci plana koymak gerekiyor. Maddi ve psikolojik destek, kuşatmanın doğal sonucu olan cehalet ve inkarcılığa dönük yordakçılık, uluslararası devrimci hareketin bugünkü tıkanıklığının burjuva ideolojisinin saldırısının ürünü olmaktan çıktığı ve bu saldırının bir "iç olgu" haline geldiği gerçeğini perdelememeli. Hatta, burjuva ideolojisinin reel sosyalizmin çözölüşünün doğal sonucu olması gereken ideolojik yenilenme açısından hayret verici bir başarısızlık yaşadığı bile söylenebileceği için, sorun daha fazla kendimizledir.

Bugün sosyalist düşünce ve eylem "burjuva ideolojisi"nin cephe saldırıları ile değil, cephe gerisindeki iddiasızlık tarafından etkisizleştirilmektedir.

İddiasızlık bu yazı boyunca iktidarsızlıkla özdeştir. Yazının amacı, sosyalizmin teorik gündeminin sözünü ettiğim kuşatmanın ve iktidarsızlığın yarılması hedefince belirlenmesi gerektiğine işaret etmektir. Sorunu hafife alarak, teorik çalışmanın güncel pratik ihtiyaçlara denk düşmesi gerektiğini söylemiyorum. Bu zaten mümkün de değil. Hatta bugünkü kuşatmanın yarılması, marksizmin üzerindeki kimi güncel baskılardan kurtarılmasına da bağlı. Kastettiğim, teorik çalışmanın nesnesini saptarken ve çalışmayı bizzat örgütlerken sosyalizmi uluslararası arenada hımbıl ve hödük hale getiren ayak bağlarından kurtulmaktır.

Bu anlamıyla marksizm, siyasi bir atılımı önceleyen veya önemsizleştiren hiçbir teorik misyona bel bağlayamaz. 20. yüzyılda çeşitli nedenlerle kısırlaşan, 1980'lerden itibaren ise her anlamıyla dağıtılan teorik kazanımlarımızın yeniden ve daha yetkin bir biçimde kurulması, ancak siyasetin yaratılan kirlenmeyi temizlemesiyle birlikte mümkün hale gelebilir.

İşe buradan başlamak mümkün. On yılı aşkın bir süredir dile dolanan "yeni düşünce" kavramı en iyi niyetli yüreklerde ve en yaratıcı beyinlerde bile körelmeden başka sonuç vermedi. Bugün uluslararası devrimci hareketin geleceğe umutla bakmasını sağlayan unsurlar, bu zorlu dönemde siyasal pratiği yükseltenler ve teorik düzeltmeleri soğukkanlı bir biçimde zamana yayanlar arasından çıkıyor.

Ama çilemiz henüz bitmiş değildir...

"Yeni düşünce"nin aranmasına devam ediliyor. Bu arayış kıtalararasıdır, bir deyişle globaldir. Bu arayış, solun değişik vektörlerinden herhangi birisi ile sınırlı olmama anlamında bütün toplumsal mücadele sathını sarmıştır. Geleneksel sol, yeni sol, trotskizm ve hatta maoizm çıkışlı binbir hareket dünyanın dört bir yanına yayılmış, define arar gibi "yeni düşünce"nin peşine düşmüştür.

Bu kadar hummalı bir faaliyetin bir getirisi oldu mu? Açık söylemek gerekirse, bütün iyi niyetime rağmen "yeni düşünce" adına elde avuçta ne olduğunu bir türlü kavrayamadım. Geçtiğimiz yıl Ekim ayında Havana'da sosyalizmin teorik sorunlarına ilişkin olarak yapılan toplantıda konuşmacıların bir bölümü "geçmiş hatalar"dan söz ettikten sonra "bize yeni düşünce tarzı gerek" demeye başladığında kalkıp, "söylenenleri daha iyi kavrayabilmek için biri bana yeni düşünce tarzının ne olduğunu anlatsın" diye talepte bulunmuştum. Kimse anlatamadı, ama bu çıkışın yararını gördüm, yeni düşünce tarzından ne kastedildiğini benim gibi anlamayan birtakım devrimcilerle tanıştım.

Sanıyorum bizim sıkıntımız, bu yeni düşünce denen şeye pozitif bir anlam yüklememizden kaynaklanıyor. Halbuki yeni düşünce tarzı öyle karmaşık bir şey değil, "eskisi gibi olmamak", "eskiden kurtulmak", "temizlenmek arınmak", "yük boşaltmak" türünden bir şey...

Daha önce de yazdık, bütün bunlarda bir yenilik yok. Eveleye geveleye aynı şeyler tekrar ediliyor. İddiasızlık ve iktidarsızlık "yenilik" adına söylenenlerin kesişim noktası oluyor.

Birazdan bu konuya belli başlıklar üzerinden gireceğim. Ancak işin daha da acı olan bir yönü var. "Yeni düşünce" ayinleri sırasında gerçekleşen günah çıkarma seanslarından düşman kampla hesaplaşmaya pek az vakit kalıyor. Bu az vakti dolduran tek bir tema var: Neo-liberalizm karşıtlığı... Bir sorunla birlikte... Liberalizm salt ekonomik bir kategori olarak değerlendiriliyor ve siyasal-ideolojik alanlarda bizim kampımızda yarattığı tahribat hiç hesaba katılmadan, liberalizmin karşısına liberalizmle çıkılıyor! Dolayısıyla 1980'lerde uluslararası gericiğin saldırısının genel içeriğinin hiç kavranmadığı, bu saldırılara düşünsel ve pratik yanıtlar üretirken kapitalizmin sınırları içerisinde gezinildiği bir kez daha görülüyor.

Liberalizme dönük öfkeden bir şikayetim yok. Ancak siyasal içeriğinden yoksun kalan bir liberalizm karşıtlığının "globalizm" döneminin popüler çelişkileri olarak güney-kuzey, zengin-

yoksul çelişkilerine yaslanmak dışında herhangi bir iddiasının olamayacağını söylemek gerekiyor.

Bu anlamda bizdeki DP, iflah olmaz siyasal liberalizmine eklenen utangaç özelleştirmeciliği sayesinde dünyadaki birçok örnekten daha tutarlı bir profil çiziyor.

İddiasızlık ve iktidarsızlık kırılmak zorundadır.

Marksist teorinin bir-iki temel önermeye ve bu önermelerin etrafında dönen duran düşünce toplarına indirgenmesine izin verilmemelidir. Geride bırakmakta olduğumuz yüzyılın devrimci pratiklerinin marksist kuram üzerindeki etkisini (ve katkısını) ortadan kaldırma girişimleri engellenmelidir.

Papağan gibi "yeni düşünce"den söz edip, "hep iyi ve haklı olduğu"nu iddia eden leninist anlayıştan kurtulmak isteyen liberal despotların uluslararası hareketteki egemenliği sona erdirilmelidir.

özlüşe bakarken

Sovyetler Birliği ve diğer sosyalist ülkelerdeki karşı-devrim süreçlerine baktığınızda ne görüyorsunuz?

Hemen herkesi bıktıran tartışmaları anımsatmak istemiyorum. Bu soruya ilk verilen yanıtın "tek" yanıt olarak kalmaması gerektiğini hatırlatmak gibi bir amacım var. Onca yıldan sonra üzülen bir deneyin akla ilk "nerede hata yaptık" sorusunu getirmesini son derece doğal görmek gerekiyor. Türlü badireler atlatan sosyalizm girişimlerinin yıkıntısı üstüne çıkıp, "i ve düşmanlar"dan bahsetmenin önkoşulu bu soruya yanıt aramaktır.

Ancak, sosyalizmin tarihi, bu tarihin Sovyetler Birliği ve diğer sosyalist ülkelerdeki kesiti dahil olmak üzere, aynı zamanda sermaye sınıfı ile uluslararası arenada verilen muazzam bir kavganın tarihidir. Bu kavganın orta yerinde yaşanan kapsamlı bir başarısızlığı uzun süre "i değerlendirmeler"le aydınlatamazsınız. Dört başı mamur bir "zlş" teorisi, eğer bundan "yapısal" bir model anlaşılıyorsa, hiçbir zaman retilenmeyecektir. are, zlş dinamiklerine ilişkin bulguları, geleceğin ihtilalci misyonlarına emdirmektedir.

Dünyada ve Türkiye'de bizi birçok marksistten ayıran tam da budur. Sovyetler Birliği'nin zlşn marksist teori üzerindeki kısırlaştırıcı atmosferde açılan genişçe bir delik olarak görenlerin aradan geçen süre içerisinde gördüğü zararın karşılanamayacak boyutta olduğuna tanık oldukça bu ayrımlara şükretmek geliyor içimden.

Gelelim tekrar sorumuza...

Sosyalizmin güncel teorik sorunları açısından bu sorunun anlamlı bir ısınma turu olduğunu söyleyebiliriz. Sovyetler Birliği'nin çözülüşü ne anlama geldi?

Birçok marksist (veya post-marksist), bu soruya verilen "Garbaçov ve ekibi olmasaydı bunlar olmazdı" yanıtını peşinen çocukça buluyor ¹. Eğer Sovyet sosyalizminin çözülüş dinamiklerini kavrayacaksak, bu türden yanıtlar elbette yetersiz kalıyor. Ancak ihtilalcilikten biraz nasibini alan bir kişi, yanıtı tersine çevirerek "Garbaçov ve hainleri alaşağı edilebilseydi bunlar olmazdı" diyebilmelidir. Sanıyorum, Sovyet deneyinde çözülüşü kaçınılmaz görenlerin, marksizmin kapitalizme ilişkin çözümlerinden ihtilalci bir iyimserlik çıkarmaları pek mümkün değil.

Sovyet sosyalizminin çözülüşünde "öznel" etmene işaret edenlere alaycı bir ifade ile yaklaşanlar, bugün işçi sınıfı hareketinin dibe vurduğu veya kibarca durgunlaştığı ülkelerde "devrimci görevler" için canını dişine takan soylu insanlara acıyarak bakanlarla aynı kişilerdir.

Teorik üretimin nesnesi kadar öznesi de önemlidir. Doğrudan devrimci bir pratik içerisinde olmayan bir kişinin belli bir kesiti sağlıklı bir biçimde analiz etmesi mümkündür, ama aynı kişinin bütün bir tarihsel sürecin yasalarının nasıl çalıştığını, hem özel hem de genel bağlamda açığa çıkarması mümkün değildir. Bu anlamda 1917 Ekim Devrimi'nin mantığını kavrayamayanların 1980'lerde SBKP yönetimini ele geçiren hizbin tarihin akışı içinde oynadığı negatif rolü hafife almalarından daha doğal ne olabilir?

Geçtiğimiz yıllarla karşılaştırıldığında, Sovyetler Birliği'nin çözülüşünde bu hizbin ne ölçüde etkili olduğuna ilişkin bugün daha fazla gerçek ortaya çıkıyor. Bir dizi karanlık nokta hala orta yerde duruyor belki ama, Sovyetler Birliği'ne dönük çok kapsamlı bir uluslararası operasyonun 1970'lerin ikinci yarısından itibaren uygulamaya konduğuna, bu operasyonun emperyalist merkezlerin öngördüğünden daha hızlı olgunlaştığına, bu operasyon ile başlangıçta organik bağı olmayan bir sosyalizm karşıtı ekibin 1980'lerin başlarında ülkedeki siyasal-ideolojik boşlukların bir iktidar değişimine olanak sağladığını tespit ederek faaliyete geçtiğine ve ancak belli bir mesafe katettikten sonra emperyalist ülkelerle bağ kurduğuna ilişkin açık bulgular var uluslararası komünist hareketin elinde.

Sosyalist kuruluşun bilinçli insan müdahalesinin sürekliliğine gereksinim duyan zorlu bir süreç olduğunu söyleyen bizleriz. Bu müdahalenin kesintiye uğraması karşıt bir iradi müdahaleyi olanaklı kılmıştır. Bugün, başta çözülüşü yaşayan ülkelerde olmak üzere, uluslararası komünist harekette, en az Sovyet sisteminin tarihsel sıkıntıları kadar, 1980'lerdeki mücadeleye girilirkenki örgütsel hatalar üzerinde de duranların varolması, sevindirici bir durumdur. Marksizm, insan eyleminin etkilerine kapalı bir toplumsal analizi kapitalist toplumlara yakıştırmadı, sosyalist kuruluş buna neden mahkum olsun?

Daha önce de yazdım, çözülüşü "biz ne kadar çok hata yaptık" diye açıklamaya çalışan sağcı

komünistleri "enerjinizi artık düşmana saklasanız iyi olacak" diye azarladığına tanık olduğum bir komünistin teorik formasyonunu peşinen sorgulamaya kalkmanın son derece saçma olduğunu düşünüyorum. Tersine, azarlananlarda teorik yaratıcılığın kırıntısını görmedim, onlar hala "planla piyasayı kaynaştırmak"tan veya "tarihin akışını fazla zorlamamak"tan bahsediyorlar.

Ne büyük yaratıcılık!

Devam edelim... Sovyetler Birliği'nin çözümlüşünden sonra dünya elbette değişti. Peki bu değişimin doğrultusu ne? Bu değişimi tez ve anti-tez değişti, doğal olarak sentez de değişecek türünden bir akıl yürütmeye özetlemek mümkün mü? Mihri Belli, bu yeni senteze sahip çıkmış, "ohoo" diyerek bu özeti onaylıyor ².

Reel sosyalizm deneylerindeki başarısızlık, kapitalizme karşı insanoğlunun giriştiği tarihsel mücadele içerisinde oldukça önemli bir dönemeçtir. Bu anlamda, eğer kapitalizmden yalnızca "değişmeyen" artı-değer sömürsünü anlamıyor, onun dalgalanmalarını, siyasal ve ideolojik yapılanmasını, bu yapılanmanın evrimini de hesaba katıyorsak, bırakalım Marx veya sonrasında Lenin dönemini, kapitalizm Sovyetlerin dağılmasından sonra da epeyce değişmiştir. Buna itiraz eden yok. Ancak kapitalizmin değişme dinamikleri Marx'ın büyük buluşunun ana hatlarını yıpratmadığı gibi, Lenin'in devrim ve örgüt teorisine ilişkin temel yaklaşımlarını gözden geçirecek yeni veriler de ortaya çıkarmamıştır.

Burada yöntemsel olarak, kapitalizmin teknolojik alanda yaşadığı (birçok yönden tartışmalı) gelişme, işçi sınıfının yapısında ortaya çıkan değişim, emperyalist ülkelerle bir bütün olarak kapitalist dünya arasındaki tahakküm ve bağıllık ilişkilerinde ortaya çıkan yeni unsurlardan hareket ederek, marksist teoriyi yenileme ihtiyacı duyanların yaptıkları işlemi sağlama almaları gerekmektedir. Bu da, marksizm-leninizmin anti-kapitalist bir kalkışma için az-çok billurlaşan kazanımlarından hareket ederek bugünkü kapitalizmi kavramaktır.

Önerdiğim, Marx'ın bilimsel darbelerine maruz kalan 19. yüzyıl kapitalizmi ile 21. yüzyılın eşliğindeki dünyamız arasındaki doğal farklılıkların mazeret gösterilmesine engel olacak bir yöntemdir. Keza, bırakalım bugünü, daha henüz 1917 yılında "Rusya nire Avrupa nire" diyen marksistlerin sayıca bir hayli olduğunu hatırlarsak, kapitalizmin kendisine ilişkin değerlendirmelerle birlikte, kapitalizme karşı mücadelenin de "eskiyip eskimediği" araştırılmalıdır.

Bu açıdan, kapitalizmin işçi sınıfını giderek ortadan kaldırdığına ilişkin "nesnel" saptamaya eşlik eden "işçi sınıfının devrimci misyonunun tükendiği" tezi dışında, ortada ciddiye alınabilecek herhangi bir şey yoktur. İlham kaynağında 19. yüzyıl sosyalizminin ve daha çok popülizminin bazı varyantları bulunmasına rağmen, "işçi sınıfının önemsizleştiği" yolundaki iddialar, bugünkü arayışlar içerisinde "yeni" olmayı hak eden tek kanalı oluşturmaktadır. Bu kanal, kapitalizmin nesnel olarak kavranışından onun dönüştürülmesi veya aşılmasına ilişkin stratejilere varıncaya kadar marksizme alternatif oluşturmaya çalışan veya marksizme değişik bir çehre kazandırma iddiasını taşıyanlar içerisindeki tek "gerçek" kanaldır.

Bunun dışında, Sovyetler Birliği'nin dağılması ile birlikte "yeni" arayışların anlamlı bir ürün verdiği düşünülmemelidir. Tam tersine, bir şeyler yapabilecek teorik birikime sahip yeni sol ve hatta trotskizmin kimi varyantları, çözümünün kendilerine sağladığı meşruiyete yaslanmaya kalkarak kendi tarihlerinin en kısır ve tembelle dönemini geçirmişlerdir. Zamanında "kendisini Sovyet sosyalizmine karşıtlıkla varedenleri ancak ve ancak bir hüsrana bekliyor" derken tam da bunu kastediyorduk.

Demokratik sosyalizm, çoğulcu sosyalizm, bürokratik olmayan sosyalizm veya tekelleri kuşatma, ideolojik hegemonya, sivil toplumun güçlendirilmesi, alternatif hareketlerle ittifak, partisiz mücadele ve nihayetinde iktidarı kategorik olarak reddetmek...

Bunların yeni şeyler olduğu herhalde söylenmeyecek. Oysa, "yenilik" ve "yaratıcılık" iddiasının altından sadece bunlar ve benzerleri çıkıyor. Marksizm-leninizmin 21. yüzyılın eşliğinde bu saçmalıklara özel bir değer biçmesi, "vulger marksizm" suçlamalarından ürkererek bu türden arayışlara şirin gözükme çabasına girmesi veya bunlarla bir uzlaşma noktası bulmaya çalışması son derece anlamsızdır. Vulgerlikten arınmak, bizim kendi siyasal hedeflerimizin önünü açmak için gereklidir; bunun dışında yukarıda andığım arayışlarla acımasız ve dışlayıcı bir teorik mücadele başlatılmak zorundadır. Sosyalist teorinin güncel sorunlarını aşmak için marksizmin devrimci içeriğini köhneleştiren yeni solcu yaklaşımların koltuk değneğine ihtiyaç duyulan bir dönem (bu dönem Sovyet sosyalizminin yeni bir hamle yapmakta açık bir güçlük çektiği 1970'lerin sonu ile çözümünün başladığı 1987-88 yılları arasındaki dönemdir ve geleneksel solun dünyadaki bütün devrimci bölmeleri, bu dönem boyunca geniş ve öncüllerini kapsayan anlamıyla geleneksel solun dışındaki teorik-örgütsel kaynakları kullanmışlardır) kapanmıştır. Hele hele Türkiye gibi bir ülkede döneklilik ve teslimiyet üreten bir zemine kenar süsleri yapan unsurlara bir değer atfetmek anlaşılır bir tutum değildir ³.

Bu unsurlara yazının sonraki bölümlerinde değineceğim. Marksizmin yirminci yüzyıl sosyalizmine damga vurmasını sağlayan büyük mücadelelerin teorik ve siyasal altyapısında her zaman belli bir yeri olan emperyalizm çözümlenmeleri, öncü parti, ikili iktidar, zayıf halka, (belli ölçülerde) ittifaklar gibi köşe taşlarının yeni yüzyılda yerini ikame edecek kimi şeyler olduğu düşünülmemelidir. Bu taşların yerini oynatabilen hangi toplumsal gelişme ortaya çıktı veya hangi teorik model bu taşların yer almadığı bütünlüklü bir çerçeve oluşturabildi?

20. yüzyıl devrimlerini, uzunca bir döneme yayılan kuruluş deneylerini devreden çıkararak marksizmin devrimci özünün yakalanabileceğini sanmak saçmalaktır. Bu saçmalıklarla 21. yüzyılı kurtarmak mümkün değildir. Marx'ın çığır açıcı üretiminin belirginleşmeye başladığı dönemin 50 yıl sonrasında açılan 20. yüzyıl başlığının, yalnızca başarısızlık ve kir ürettiğini iddia ederek, Sovyet sosyalizminin yetersiz bir altyapıyla yola çıktığı gerçeğini abartarak, marksizmi 21. yüzyıla nasıl taşıyacaksınız?

Mücadelemizin tarihsel sürekliliğine vurgu yapmayı Aydemir yoldaşımdan aldığım bir paragrafta bırakarak bu bölümü kapatıyorum:

"20. yüzyılın sosyalizm deneyimlerini Ekim Devrimi'nden başlayarak tüm Doğu Avrupası'yla, Üçüncü Dünya ülkelerindeki sosyalizme yönelen rejimleriyle, Uzakdoğu'daki deneylerle, hala kısmen bir mücadelenin sürdüğü Kore Halk Cumhuriyeti'ni, Küba'yı kendimizin, sosyalizmin tarihi olarak görüyorum. Yenilgiyi de kendi yenilgimiz olarak görüyorum"⁴. [GÜLER Aydemir]

Günceli yaşarken

Geride bırakmakta olduğumuz yüzyılın devrimci mücadele deneyimlerini, bundan böyle marksizmin bir kenara koyması ve mümkünse unutturması gereken pratikler olarak değerlendirmenin kaynağında "iktidardan kaçış" var. Günahıyla, sevabıyla 20. yüzyılın iktidarla taçlanmış devrimci atılımlarına soğuk bakmak için, devrimin nasıl gerçek hale gelebileceği ve hangi gerçekçi araçlarla iktidarın önünün açılacağı sorularıyla fazla ilgilenmemek gerekiyor.

Zaten pek ilgilenilmiyor da...

1960'lı yıllardan başlayarak 80lerin ortasına kadar dünya solunun tartışma günlüğünün sayfaları büyük ölçüde "iktidar sorunu" eksenindeki ayrımlarla doluydu. Sermaye sınıfı (veya onun bir kesimi) ile işbirliğine açık olan geri devrim stratejilerinden, devrimi gerekli görmeyen tedrici dönüşüm teorilerine kadar bir dizi olumsuzluğu barındırmakla beraber, bu tartışmalar devrimci hareketlerin toplumsal düzeyde kişilik kazanmasına yardımcı oluyor, örgütsel yapılarını işlevsel kılıyor ve en önemlisi teorik üretimin emekçi sınıflardan büsbütün uzaklaşmasının önüne geçiyordu.

O yıllardaki teorik kısırlığı kesinlikle küçümsemiyorum. Ancak bugün Sovyetler Birliği yok; yaklaşık on yıldır "yeni düşünce" için çekmediğimiz ızdırap kalmadı ve kimse çıkıp marksist teorinin genel geçer bir canlanma içerisinde olduğundan söz edemiyor.

Ve tartışmalar giderek devrim stratejilerinden ziyade kapitalizmin yeni dinamikleri üzerinde düğümleniyor. Kimilerinin kapitalizmin devrimlerle altedileceğine ilişkin umudu azaldıkça, aslında tamamen umutsuz bir uğraş ön plana çıkıyor: Bugünü kurtarmak...

Bu bağlamda, uluslararası harekette birbirini besleyen ve belki de aynı köke sahip iki sapma olduğu görülüyor. Bunlardan bir tanesi, devrim perspektifini parçalara ayırmak ile ilgili. Devrimin kendisi ile, "olağan dönemler"e denk düşen devrimci politikalar arasındaki mantıksal süreklilik kaybedilmektedir. Devrim dönemlerinde toplumsal dengelerin köklü altüst oluşuna ilişkin fetişleştirmenin doğal uzantısı, devrimci perspektifin sınıflar mücadelesinin hemen her momentinde kendisini varetmesi (varetme kaygısı taşıması) zorunluluğunun gözardı edilmesidir. Bu anlamda geçmişte "tek yol devrim" şiarını örgüt-devrim-iktidar üçgeninde tutarlılaştıramayan hemen her hareketin, "devrim" söylemlerine rağmen siyasal mücadelede genellikle en geri konumlanışları tercih eden hareketler olması bir rastlantı olarak görülemez.

Nitekim, bütün dünyada 1980'lerin ikinci yarısından itibaren "tek yol devrim"ci devrimci demokrat hareketler "bugünü ihmal etmemek gerekir" diye kampanyalar başlattıklarında, en kolay ellerinde zaten iğreti duran "devrim"den vazgeçiverdiler. Bu da, ikinci sapmaydı.

Bu konuda, Dev Yol'un geçirdiği evrimi bayağı önemsemediği ve sahiplendiği anlaşılan ÖDP Genel Başkanı Uras'ın söyledikleri, özellikle kışkırtıcıdır:

"Ertelemeci anlayışların sol ve sosyalizm açısından son derece indirgemeci ve tarihsel olarak da yanlış oldukları ortaya çıkmıştır. Bu alanlarda yaşanan sorunların çözümü doğrultusunda öneriler geliştirmek önemlidir. Zaten özgürlükçü ,özyönetimci ,demokratik, çevreci ve cinsiyetçi olmayan bir sosyalizm perspektifi de ancak bu bağlamda kurulabilir" ⁵ . [URAS Ufuk]

Uras'ın söyledikleri şu: Katılım, çevre, kadın sorunlarının (bunlara başka başlıklar eklenebilir; ekleniyor da) çözümünün devrimde (veya sosyalizmde) olduğunu söylemekle iş bitmiyor. Yeni bir toplum projesine sahip olanlar, bugünden bu projeyi hayata geçirmeye çalışmalıdır.

Şimdilik başkalarının dediklerini bir kenara koyarak, bizim ne önerdiğimizi açmak istiyorum.

Sosyalist iktidar perspektifinin "ertelemeci" bir siyasetle malul olduğu iddiasının temelinde marksizmin siyasal devrim-toplumsal devrim diyalektiğine yönelik bir kavrayışsızlık yatar. Bu kavrayışsızlık bugün, sosyalizmin kuruluşuna ancak ve ancak iktidarın işçi sınıfı (ve müttefikleri) tarafından ele geçirilmesinden sonra geçilebileceği temel gerçeğinin açıkça reddi noktasına gelmiştir. Bu reddiyeye daha sonra değinmek üzere, işi tersinden ele almak istiyorum. Siyasal ve toplumsal devrimler arasındaki iç bağlantıyı hiç de zorunlu görmeyen anlayışlar, kendisini sosyalist devrim hedefiyle tanımlayan ve anlamlandıran bir siyasi öznenin, sosyalist devrimin ilk uğrağı olan iktidarın fethine endekslenen siyasal tarzıyla, a) kapitalizme güncel bir alternatif sunmak konusunda başarısız olacağı, b) kendi toplum projesine yabancılaşan bir pragmatizm içerisine gireceği tezini ileri sürmektedirler.

Acaba böyle midir?

19. yüzyılda işçi sınıfı hareketinin yükseliş trendi bu tartışmayı hep geri plana itti. İşçi sınıfının iktidarı, son derece yakın hissedilmekte ve daha dolayimsız siyasal mücadelenin bugünkü karmaşık meselelerini önemsizleştiren bir toplumsal hareketliliğin ürünü olarak resmedilmekteydi. Doğal olarak "işçi sınıfı hareketinin strateji ve taktikleri" türünden bir sorunun bu denli öne çıkacağı fazla anlaşılmadı. Ancak yine de, Marx'ın Fransa üzerinde yoğunlaşan siyasal yazılarında ve işçi sınıfı hareketinin Almanya merkezli program tartışmalarına yaptığı katkılarda, "güncel siyaseti devrim perspektifine bağlamak" için titiz bir çabanın gösterildiği kolaylıkla görülebilir.

Bu çabalar ve sonrasında Lenin'in (yalnızca Lenin'in değil 20. yüzyılın ilk çeyreğinde kalburüstü

bütün marksistlerin) bu meseledeki yaklaşımları oldukça berraktır: işçi sınıfı hareketinin güncel siyasetle ilişkisi, a) güncel sorunların sınıf temelini göstermek, b) güncel sorunların tarihsel bir bağlam içerisinde ele alınarak sosyalizmi işaret etmelerini sağlamak, c) güncel sorunların ortaya çıkardığı devrimci enerjinin işçi sınıfı hareketinin sosyalist devrimci hattı etrafında (kesintiler halinde de olsa) toplanmasına çalışmak, d) güncel sorunların ortaya çıkardığı gündelik mücadelenin elde ettiği mevzileri statükocu değil, ileriye doğru devinen bir çerçeveye oturtmak, e) güncel sorunların yarattığı toplumsal gerginliklerden işçi sınıfı ve emekçilerin daha kapsamlı ve gelişkin bir örgütlenme düzeyine ulaşması için yararlanmak.

Dolayısıyla ortada bir "ertelemecilik" yoktur; daha da ötesi, yukarıdaki "güncel"lik yakalanmadan devrimci bir perspektife sahip olmak kesinlikle mümkün değildir.

Sorun, "güncel sorunlar" etrafında üretilecek "çözüm" ve "talep"lerin bütün bu unsurları karşılayacak niteliğe sahip olması, devrimci öznenin bu unsurları bir bütün olarak gözetecek araç ve yaklaşımları elinde tutabilmesindedir.

Bunu becerebilen bir öznenin "tek yol devrim" veya "çözüm sosyalizmde" yaklaşımında ısrar etmesinde sakınca değil, yarar vardır.

Bugünün Türkiye'si'ne baktığımızda, yakıcı olarak kendisini dayatan Kürt dinamiğinden başlayarak, emperyalizme karşı mücadele, insan hakları ihlallerine karşı tavır alma, özelleştirme sürecine karşı durma, faşizme karşı mücadele, çevre sorunlarına duyarlılık, kadın sorununun altını çizme, yolsuzluklara karşı tepki üretme gibi "güncel" olarak kendisini sürekli hissettiren başlıklarda sosyalist iktidar perspektifinin "bugün, hemen şimdi" diyen zihniyete göre daha az şanslı olduğunu iddia etmek zerre kadar gerçekçi değildir.

Gerçekçi olmak ne kelime, bunun adı solculuk değildir.

Sosyalist İktidar Partisi, yukarıda sayılan başlıkların bir bölümünde sözünü ettiğim bütün unsurları karşılayan siyasal açılımlar üretilebileceğini somut olarak kanıtlamış durumdadır.

Ancak ortada bir yanılsama vardır. Sanılmaktadır ki, Sovyetler Birliği ile birlikte "çöken", somut toplumsal gerilimler ile devrimci iktidar bağlantısını vurgulayan stratejidir. Bu sanı sayesinde, tarihsel bir bağlam peşinde koşmayan, iktidarı filan düşünmeyen "doğrudan eylem biçimleri"nin etkisinin global ölçekte her geçen gün arttığı iddia edilmektedir [6](#).

Bugünün kapitalist toplumlarında her taraftan gürül gürül sosyalist devrimci öznelerin aktığını elbette söylemiyorum. Ancak, "doğrudan eylem"cilerin kapitalizme somut bir alternatif oluşturduğu iddiasına gülüp geçmek gerektiğini düşünüyorum. Bugün, "iktidar" perspektifine sahip olmayan "yeni toplumsal hareketler" in çok büyük bir bölümü, örneğin Avrupa'daki geleneksel sol örgütlenmelerden kat kat daha fazla statükocu hale gelmişler, diğer bir bölümü

de bu sürece girmişlerdir. On-onbeş yıl önce, "doğrudan eylem" kuramcılarının pek ümitlendikleri "yeşil hareket"in ana gövdesinin belli emperyalist odaklar ve sermaye gruplarının basit bir aracı haline geldiğini söylemem yeterince ikna edici olmasa bile, herhalde önemli bir kanıt olarak görülebilir.

Almanya'daki yeşiller hareketi uç bir örnek olabilir. Gerçekten de en azından teorik planda, daha derli toplu denemelerde bulunanlarla karşılaşılabiliyor. Sosyalizmin (veya yeni düzenden ne anlaşılıyorsa) bazı unsurlarının kapitalizmin bağrında belli bir alan bularak serpilebileceğine dair inanca sahip olanların yarattığı şu ana kadar rastladığım en ileri ve en ciddiye alınması gereken model, yıllar önce Yeni Sol dergisinin ağır toplarından Perry Anderson tarafından kurulmuştu. Anderson, batılı kapitalist toplumlarda kitlelerin sosyalizmin kendilerine daha fazla özgürlük getireceğine ilişkin somut kanıtlara sahip olmaları gerektiğini vurguladıktan sonra, şunları söylüyordu:

"Sosyalizmin bu toplumlarda zaferini sağlamanın tek yolu nüfusun çoğunluğu için daha az değil daha fazla özgürlük ifade edebilmektir. Halkın sermaye hakimiyetine son verebilmesi için gereken enerjisi ancak gerçek işçi demokrasisinin nüveleri yaşanıp görülerek harekete geçebilir. Eski düzenin sona ermesi için imtiyazsız özgürlüğün önceden sergilenmesi şarttır. Bu gerekli sıçramanın adı ikili iktidardır. Ortaya çıkış yollarıyla araçları -hükümet işçi hükümeti olmasa da- her sosyalist devrimin kritik orta vade sorunudur². [ANDERSON Perry]

Sosyalist demokrasi ile burjuva demokrasisi arasındaki nicel karşılaştırmanın anlamsızlığını bir kenara koyuyorum. Burada asıl üzerinde durulması gereken, Anderson'un küçük entellektüel hilesidir. Anderson, "ikili iktidar"ın evrensel karakterine vurgu yaparak, çağdaşı olan diğer yeni solcu ve ero-komünist birçok yazardan farklı bir yaklaşım sergiliyor. Ancak, kapitalist toplumda sosyalist demokrasinin nüvelerini, geniş kitlelerin sosyalizme sahip çıkmalarını sağlayacak ölçüde, geliştirmenin yolu olarak "ikili iktidar"dan söz edilmesi oldukça zorlama oluyor.

İkili iktidar olgusu, elbette emekçi sınıfların "yönetme"ye aday olduklarını hissetmeleri ve belli bir düzlemde karşıt sınıfın otoritesini neredeyse bütünüyle dışlayarak "yönetme"ye başlamalarıyla ilgili bir şey. Bu nedenle özgürlüğün hissedilmesi, ve somut olarak yaşanması ikili iktidar sürecinin özelliklerinden bir tanesi. Ancak, Anderson'un hilesi, "ikili iktidar" sürecinde, devrimci iktidar odağının ortaya çıkışını "yeni toplumun eski toplumun bağrındaki boy atışı" olarak göstermesiyle başlıyor.

İkili iktidar süreci, özgün bir kesitin ürünü olarak ortaya çıkar. Bu kesit, devrimci durumdur ve siyasal alanın hızla toplumsal alana hükmetmesi sonucunu doğurur. Bu doğumu takip eden mücadeleler, devrimci iktidar odağının sermaye sınıfının egemenliğini temsil eden diğer odağı ortadan kaldırıp kaldırmayacağını belirler. Siyasal iktidarın fethedilmesi dediğimiz de, ikili iktidarın devrimci iktidar lehine tekleşmesi, diğer iktidar odağının tasfiye edilmesidir.

Burada, "yeni bir toplumun ilk örnekleri"ni yaşatma kaygısının öne çıkması olanaksızdır, çünkü "ikili iktidar" olgusu büyük ölçüde a) sarsılmakta olan mevcut düzenin iktidar erkindeki

zayıflamalar, b) yoğunlaşan sınıf mücadelesinin devrimci sınıfları zorunlu olarak otorite alanları yaratmaya zorlaması ile ilgilidir. Burada ortaya çıkan mantık, marksizmin siyasal devrim ile toplumsal devrim arasında kurduğu ilişkiye bütünüyle uygundur.

Anderson'un hilesinde iki unsur var. Her şeyden önce, batılı toplumlarda emekçi sınıfların "kaybedecekleri şeyler" in olmasından hareketle, devrim öncesinde "yaşamaları" gereken pozitif deney üzerinden sosyalizme sahip çıkmalarını sağlayacak "ikili iktidar" in devrimci durumu gereksindiği gizlenmektedir. Ve batılı kapitalist ülkelerin böylesi bunalımlara girdikleri koşullarda işçi sınıfının elinde "kaybedecek" bir şeylerin kalıp kalmayacağı sorgulanmamaktadır. Bir kez bu hile yapıldıktan sonra, kapitalist toplumların bağrına sosyalizm kavanozları yerleştirmek hayalini, "devrimci" bir söylemle dile getirmek mümkün hale gelmektedir.

Sosyalist iktidar perspektifine dolaylı ya da doğrudan "ertelemecilik" eleştirisini getirenler devrimden umudu kesenler, kapitalizmin bunca süre sonra hala sermayeyi tüketmemesi ve belli bir hareket serbestliğini korumasından gözleri kamaşanlardır.

Devrimci atılımlara dönük umutsuzluk, bugün marksizmi giderek bir varoluş biçimi, bir ahlak sistemi ve hatta bir dine dönüştürmeye başlamıştır.

Sınıfsız topluma giden süreçte "önce iktidarı alacaksınız" koşulunu beğenmeyenler, Marx'ın ekonomik alana verdiği ayrıcalığı, işçi sınıfına yaptığı vurguyu, devlet çözümlmelerini bir kenara koyarak, kapitalizmin irrasyonelliği üzerinde durmaya ve giderek sosyalizmi bir ahlaki karşı koyuş olarak görmeye başlamışlardır. Marx'ın bir aydın olarak kapitalizme karşı kişisel konumlanışında elbette varolan ahlaki temel; marksizmin temeli olarak kutsanmış ve ortaya nihilist bir tablo çıkmıştır ⁸.

Bu tablonun Türkiye'deki yaratıcılarının geldiği nokta, sosyalizmin bir happening olarak pazarlanmasıdır. Ahireti olmayan bir dindir bu:

"Sosyalizm önümüzdeki yıllarda kendini bir siyasal parti hareketi olarak örgütlemekten vazgeçmelidir. Bu siyasal irade dediğimiz şeyi, yani iktidara ilişkin kavgaları, talepleri reddetmek anlamına gelmez. Merkezi değildir bunlar. Bunlar bizim yan araçlarımızdır. Bir parti olur, onu koordinasyon için kullanabilirsiniz. Ama bunu "sosyalizmi burada kuracağız, sosyalizmi kuracak kadroyu burada eğitiyoruz" şeklinde yapmayın. Sizin kuracağınız şey, şu anda yapmakta olduğunuz şeydir. Orada yapın. Bugün "ben sosyalistim" diyen insan sosyalistçe yaşamalıdır. Bir dükkanımız var diyelim. "Acaba burayı sosyalistçe nasıl düzenleyebiliriz" diye düşünelim" ⁹
[LAÇİNER Ömer]

İyi bir sosyalistten iyi bir esnaf çıkarmanın her tür kuramsal altyapısını reddediyorum. Bunun kapitalizmin gözleri kamaştırması ve sosyalizmin alanım dini motiflere daraltmaktan başka anlamı olmadığına ısrar ediyorum.

Reel sosyalizmin çözülüşünü ve genel olarak sosyalist hareketin başarısızlığını "insan"a gereken önemin verilmemesinde görenlerin "insan"ı sınıflar mücadelesinden nasıl çekip aldıklarını gördükçe, "hayır, ideolojik mücadeleye gereken önem verilmedi" demek geliyor içimden.

Marksizm kapitalizme karşı bir ahlaki karşı koyuş değil, kapitalizme karşı bütünlüklü bir meydan okumadır.

Umutsuzluk ve panik

Yeni yüzyıla girerken "dünya devrimi" perspektifinin nihai olarak trotskizmin tek elinden, daha doğrusu elinden çıktığını söylemek mümkün. İki ayağı var bu gelişmenin. Her şeyden önce, dünya devrimi perspektifi, uluslararası komünist hareketin bütün sağlıklı unsurlarının bu kavram etrafında oluşan tuzaklara düşmeden, üzerine bastıkları bir zemin haline gelmiştir. Ulusal, bölgesel süreçleri gözardı etmeden, belli topraklardaki devrimci misyonları dünya devrim sürecinin parçaları olarak değerlendirmek marksizm-leninizmin doğal kavrayışlarından bir tanesidir. Şu veya bu nedenle bu kavrayışın üzerine düşen gölgelerden giderek arınıldığı oranda, trotskizmin kısır ve apolitik "dünya devrimi" modelinin etkisi azalıyor.

Ancak bir de olumsuzluk var dünya solunun bütünü söz konusu olduğunda. Kapitalizmin 20. yüzyıldan kendisini kurtararak çıkmasının altında ezilen bir dizi sosyalizan eğilim, kapitalizme karşı mücadelenin somut olanaklarını görememeye, bu olanaklar için parmağını oynatacak enerji ve iradeyi bulamamaya, dolayısıyla "globalizm" safsatmalarına bel bağlamaya başlamışlardır. Kurtuluşun global ölçekli yaşanacağına ilişkin beklentiler, bir stratejik tercihten çok, umutsuz bir "bekleme" anlamına gelmiştir. Bu belki itiraf edilemeyen bir karamsarlıktan kaynaklanmaktadır, ama iş "ABD'nin devrime en yakın ülke olduğu"nu iddia etmeye kadar varmıştır. ABD'de işçi sınıfının, özellikle siyahların ve latinoların, sınıf mücadelesinin yakın geleceğinde önemli işler yapacağına bariz olması ile bugünden ABD'nin bir tür "zayıf halka"ya dönüştüğünü söylemek başka bir şeydir. İkincisinin sosyalizme ilişkin ciddi bir inanç yitimine denk düştüğü açıktır.

Sosyalist teorinin bu umut kaybı ortamında en fazla aldığı yaralardan bir tanesi ise, kapitalizmin teknolojik yenilenmesine duyulan gizli hayranlıktır. Kollektif kapitalist mülkiyet, otomasyon, işsizleşme gibi ardışık kavramlar etrafında kurulan modeller, "tarih bitti" aşırılığına kaymasalar bile, insanlığın geleceğine ilişkin arayışlarda kapitalizme bayağı bir yer veriyorlar.

Sovyetler Birliği'nin kapitalizmin teknolojik hamlesine yanıt veremediği için çöktüğü, kapitalizmin bu kez işçi sınıfını yaratarak değil de, işçi sınıfını ortadan kaldırarak kendi mezarını kazdığı türünden algılama bozuklukları bakın nerelere varıyor:

"Bilimsel teknolojik ilerleme sırasında şehirli ve köylü işçi sınıfı değişmekte, nitel ve yapısal olarak köklü bir yenilenme sürecine girmektedir. İşçinin sınırlı uzmanlığına dayalı üretim biçimi, artık tarihe karışmaktadır. Üretim, artık gittikçe artan bir şekilde, kalitesi ve teknik bilgisi daha

yüksek, ufku geniş emekçiler talep etmektedir."

(...)

"İşçi sınıfı saflarının emekçilerin değişik kategorileri tarafından yeniden ve yeniden doldurulması ve en iyi özelliklerinin geliştirilmesi, sınıf ayrımına dayalı toplumun yavaş yavaş ortadan kalkacağına işaretini vermektedir" ¹⁰ . [RFKP Programı]

Rusya'da onca komünist partisi arasında en fazla ön plana çıkanın, programında alenen kapitalizmi öven paragraflar yer alan Rusya Federasyonu Komünist Partisi olmasında diğerlerinin yetersizlikleri, RFKP'ye sermaye sınıfının iltimas geçmesi gibi faktörlerin yanı sıra, çözülüşün yarattığı şaşkınlığın da herhalde payı var. RFKP programı, çelişkili, zıt yönlerde vurgular yapan bir programdır. Ancak aktardığım bölüm, "devrimden umudu kesme ve işleri kapitalizmin insafına bırakma"ya son derece tipik ve üzücü bir örnek olarak gösterilebilir.

Burada olan, RFKP içerisindeki muhtemel kimi "burjuva unsurlar"ı bir kenara bırakırsak, somut bir tarihsel gelişmenin tarihe müdahale perspektifini yok etmesi, onu safdışı bırakmasıdır. Kapitalizmin 20. yüzyılın son çeyreğinde elde ettiği "başarı", solun bazı kesimlerini baştan çıkarmıştır. Oysa bu yazının başında değindiğim gibi, devrimci hareket, her momentte siyasal ve ideolojik açılardan pozitif bir tutum almak zorundadır. Bu anlamda her somut gelişme, gelişmenin bütün içerisindeki yönünden (ileri-geri) bağımsız olarak, devrimci öznenin bütüne dönük müdahalesi ile birlikte ele alınabilir.

Bugün sol içi tartışmaların en önemli başlıklarından bir tanesi, işte bu müdahalenin hangi toplumsal kesimleri kapsayacağına ilişkindir.

"Olacaksa en geniş olsun..."

Aslında, bir önceki bölümün başlığı için seçtiğim "panik" sözcüğünün derdimi anlatmak açısından pek uygun olmadığını düşünüyorum. Karikatürleştirilmiş haliyle, neyle karşı karşıya olduğumuzu şöyle bir düşünün: Kapitalizm, sosyalizmin 150 yıldır açmış olduğu büyük savaştan alınının akıyla çıkmış, mekanik yerini elektroniğe bırakmış, ağır işçilik deyimi üretim sürecini yavaş yavaş terk etmeye başlamış, iş saatlerinin azaltılması gündeme gelmiş, tarihsel kurtarıcı işçi sınıfının önemi azalmış, iki sistemli dünyadan ABD merkezli bir emperyalist dünya sistemine geçilmiş...

Buradan ne çıkar?

Bu karikatürün gerçekliği bütünüyle yansıttığına inanan birinin, eğer onurlu biriye ve hala "bu düzen değişmeli" demekteyse, devrimci akımlar içerisinde en fazla blankizme yakınlık duyması

beklenir. Öyle ya, kapitalizm giderek içindeki devrimci ögeyi ortadan kaldırmakta ve bir kabus gibi insanlığın başına çöreklenmektedir. Zaman daralmaktadır, ahlaki olarak bu duruma tahammül etmemenin devrimci karşılığı, sabır işçiliği komünistlik olmayacaksa, sonuna kadar volantarist bir müdahaledir. Panikten daha çok bu eğilim çıkabilir.

Ama çıkmamaktadır. Ortaya çıkan, sonuçları itibariyle bir kapitalizm hayranlığıdır. Teknolojik devrim fasaryalarının arkasına gizlenerek işçi sınıfına sırt çevirip çağdaş toplumların kapitalizmin yeni yönelimleri ışığında dönüştürülebileceğine inananların hiç de onurlu davranmadıklarım düşünüyorum. Bu teslim oluşun marksist ve genel olarak sol saflardan mutlaka dışlanması gerekmektedir.

İnsanlığın bundan 30-40 yıl kadar sonra ne türden bir uluslararası tabloyla karşılaşacağını kestirmek, devrimci hareketin bu tablodaki görevleri konusunda bir şey söylemek şu haliyle oldukça güç. Ama, en azından yakın geleceğe ilişkin olarak marksistlerin, Lenin'in 20. yüzyılın başlarında sınıflar mücadelesine armağan ettiği "öncü parti" fikrine sıkı sıkıya sahip çıkması gerektiği rahatlıkla söylenebilir. Kapitalizmin kendisini uçurumun kenarından kurtarma yeteneği ve emekçi sınıflar üzerindeki ideolojik tahakküm araçlarının gelişmişliği, durup dururken değil, sermaye egemenliğinin tarihin akışı karşısındaki büyük direnişi ve zorlamaları ile ortaya çıkmıştır. Bu müdahale mutlaka tersine çevrilmelidir.

Evrensel zeminde sol hareketin bugünkü en önemli sorunu, pozitivizmin aptallaştırıcı etkisinden bir türlü sıyrılmamasıdır. Oysa kapitalizm, müdahale ediyor; kapitalizm savaşıyor...

En önemlisi kapitalizm, sosyalizme karşı yükselttiği mücadelenin sonuçlarını devrimci harekete dayatıyor. Katılımcılığın veya birçok yerde aynı anlama gelmek üzere demokratizmin bu kadar allanıp pullanması bu dayatmanın belirgin sonuçlarından bir tanesidir.

Kapitalizmin 20. yüzyıldaki varolma mücadelesinden başarıyla çıkmasının ardından gerçekten de şaşırtıcı bir biçimde "kitle hareketleri" vurgusu yapılmaya başlandı. Ancak bu kez bir fark vardı. 20. yüzyılda solun "kitle" fetişi daha çok dikey bir görüntü veriyordu. Eksen, bir biçimde proletaryaydı. Artık eğilimlerin türlerine göre, ya proletaryanın tabandan gelen devrimci enerjisine (yeni sol), ya da proletaryanın pivot noktasına konduğu bir ittifaklar zincirine (Avrupa komünizmi) bel bağlanıyordu.

Günümüzdeki eğilimlere baktığımızda, işçi sınıfının eksendeki konumunu giderek kaybettiğini görüyoruz. Bir toplumsal difüzyon yaşanmakta; toplumsal muhalefet dikey değil, yatay bir ilişki ağı içerisinde algılanmaktadır.

Aslında bugün gelinen nokta, 1970'lerde, 80'lerde çok daha elverişli bir uluslararası ortamda dile getirilen geri düşüncelerin ürünüdür. O yıllardaki "strateji" tartışmalarında epeyce ünlene Laclau ve Mouffe'nin aşağıdaki sorusunun bugünkü eksensizliğin nasıl da habercisi olduğunu kolaylıkla görebiliriz:

"Öyleyse, sosyalist politik pratik içinde her zamankinden daha öncücü ve anti-demokratik bir anlayışın ortaya çıkışının, tam da kitle mücadelesinin demokratik boyutunun genişletilmekte olduğu momente rastlaması paradoksunu nasıl açıklayacağız?"¹¹. [LACLAU Ernesto, MOUFFE Chantal]

Burada leninizme dönük kapsamlı bir eleştiri olduğu açıktır. Soru, devrimci yükseliş döneminde, tam da kitlelerdeki siyasallaşma ve eyleme geçme düzeyinde hatırı sayılır bir artış olduğu sırada, "öncülük" misyonunu ön plana çıkarmanın mantığını sorgulamak amacıyla hazırlanmıştır. Bu sorgulama şu şekilde devam etmektedir: Marksizmin işçi sınıfına verdiği ontolojik ayrıcalık, leninizm tarafından politik önderliğe aktarılır. Giderek öncü ile kitle hareketi arasındaki ilişki dışsallaşır ve sonuçta kitle hareketi geliştikçe öncünün bu harekete dönük müdahaleleri de artar.

Leninizme ilişkin bu oldukça kabalaştırılmış tarifi bütünüyle "yersiz" bulmuyorum. En azından kitle hareketinin yükseliş dönemlerinde öncünün müdahalelerinin artacağını biz de defalarca yazdık. Ancak, Laclau ve Mouffe'nin buradan gelmek istedikleri nokta son derece ilginçtir. Leninist öncüyü işçi sınıfının kitesinden kopardıktan sonra, bu "kopma"nın, devrimci yükselişin sınıf tabanını daralttığını ileri sürmektedirler:

"Katı sınıfçı bir anlayış söz konusu olduğunda, kitle hareketinin demokratik potansiyelinin artması gittikçe daha otoriteryan bir politika izlenmesine neden olur. Kitle mücadelelerinin demokratikleşmesi sınıf sınırlarını aşan kopuş noktalarının çoğalmasına bağlıyken, politik otoriteryanizm sınıf hegemonyasının gerekliliğine temel oluşturmak üzere kitle hareketleri içinde önderlerle önderlik edilenler arasında bir ayırım yapıldığı momentte ortaya çıkar"¹² [LACLAU Ernesto, MOUFFE Chantal]

Yukarıdaki yaklaşımı fazlasıyla önemsiyorum. Yazarların bütün çaplarına rağmen, öncü parti anlayışını bir noktadan sonra kavramakta güçlük çektiklerini ve leninizme olmadık özellikler atfetmekle uğraştıklarını düşünüyorum. Her şeyden önce, leninizmin toplumsal canlanmalarda sınıf eksenli bir politik tarz ve perspektif geliştirmedeki ısrarı ile burada kullanılan "katı sınıfçı anlayış" arasında ciddi bir mesafe olduğu bilinmelidir. Adına marksizmin temel devrimci yönelimi yazılmış olan Lenin'in bir işçi sınıfı devrimcisi olduğu doğrudur, ama stratejisini hiç de katı bir sınıf tavrına göre belirlediği söylenemez. Üstelik, Lenin bir ittifaklar ustasıdır ve yazarların deyimiyle sınıf sınırlarını aşan kopuş noktalarını sınıf eksenine ve sosyalist iktidar perspektifine doğru çekmekte eşsiz bir beceriye sahip olduğunu kanıtlamıştır. 1917 Ekim Devrimi'nin bu açıdan hala "en gelişkin" örnek olmayı sürdürdüğü de herhalde bizim öznel bir iddiamız değildir. O halde yazarlar nerede, neye takılmışlardır?

Zaten işin püf noktası bu. Batı marksizminin bugün içine girdiği teorik karmaşanın en temel nedenlerinden biri, "sınıf siyaseti" kavramının bir türlü yerli yerine oturtulamamış olmasıdır. Sınıf siyasetinin "işçi sınıfında siyaset yapmak"la özdeşleştirilmesi, hem leninizme dönük anlamsız eleştirilerin odak noktasıdır, hem de bugün sınıf siyasetinden kaçışın en önemli gerekçesi... Örnek olarak aldığım iki batı marksistin (Laclau'nun Arjantinli olması bir şey

değiştirmemektedir) leninizmi işçi sınıfına tecrit olup, ona da otoriteryan bir biçimde yaklaşmakla itham ettikleri dönemlerde, leninizmde ısrarcı olan batı marksistlerinin önemli bir bölümü, öncü partinin benzer bir tarifine bel bağlayarak Stalin geleneğini "sınıf" temelinden uzaklaşmakla eleştiriyorlardı!

Sonuçta, kapitalizmin 20. yüzyılda kefeni yırtmasına bakarak, yaygın bir eğilim olarak işçi sınıfıyla yetinmeyen "yeni toplumsal dinamikler" diye bir şeye ulaşıldı.

Marksizmin işçi sınıfına ontolojik olarak bir ayrıcalık tanımasının anlamı, işçi sınıfının kapitalist düzen içerisinde aldığı siyasal ve ideolojik konumlanışta aranmaya çalışıldıkça batı marksizmi ciddi sıkıntılara girdi. Kuramsal tartışmaların konusunu belirleyecek ağırlık ve üretkenliğe sahip olan çok sayıda yazar, işçi sınıfındaki kerametini ne olduğunu bir türlü kavrayamadılar. Öyle ki, Callinicos ve Harman, işçi sınıfının tanımı üzerine kafa yorarken, İngiliz İşçi Partisi gibi bir burjuva partisini işçi sınıfının politik konumlanışını saptamada koşulsuz referans noktası olarak görme yanılığısına düştüler ¹³. İşçi Partisi'nin oy dalgalanmaları, "sınıf siyaseti"ne uzaklaşma veya yakınlaşma ile açıklanıyordu! Bazıları ise, sosyal demokrasi ile geleneksel komünist partileri işçi sınıfı hareketinin iki kolu olarak görüyor ve bu deneylerin başarısızlığından yeni bir çıkış bulmaya çalışıyorlardı.

Kanımcı kapitalizm, kolay yıkılmayacağını batılı marksistlere gösterdikçe, onlar entellektüel potansiyellerini düzenin direnişini aşacak bir nicelliğe, muhalefetin ölçüğünü artırıcı yolları keşfetmeye adadılar. İşçi sınıfının sınırları veya tanımı konusundaki literatürün bu kadar artmasındaki temel neden de budur. İşçi sınıfına önderlik edecek partinin stratejik sorunları yerini, kapitalizmin direnişini aşacak bir ölçüğe işçi sınıfı üzerinden ulaşıp ulaşılamayacağı tartışmasına bırakmıştır.

Yalnızca Avrupa'da değil, Latin Amerika gibi devrimci geleneğin güçlü bir biçimde varolduğu coğrafyalarda parti-dışı örgütlenme biçimlerinin, hatta siyasetdışı konumlanışların giderek popülerlik kazanması, kuramsal düzlemde işçi sınıfının kapitalizme karşı mücadelesinin toplumda dikeyine bir yarılma gerçekleştirilmesi gerektiği gerçeğinden uzaklaşılmasına denk düşmüştür. Bugünkü kapitalist toplumlarda, işçi sınıfına yatay bir perspektifle "ölçek genişletici" misyonlar yüklemek olanaksızdır. Bir kez öncülüğü geri plana attıktan, sonra işçi sınıfını da biraz kenara çekip yeni toplumsal hareketlerin peşinden koşmanız gerekecektir.

Baştan beri vurguluyorum, bu türden hastalıklar oldukça yaygınlaşmış durumda. Ancak uluslararası hareketin bütününün iktidarsızlıkla sakatlanmış olduğunu söylemek mümkün değil. Burada özellikle, belli bir toplumsallığı korumayı beceren, ama buna karşın "ölçek büyütme" konusuna tamamen farklı bir çerçevede yaklaşan bir örnek üzerinde durmak istiyorum. Yunanistan Komünist Partisi, geleneksel komünist partiler içerisinde gerek ero-komünizm dalgasına, gerekse Garbaçovcu rüzgarlara karşı direnmek açısından oldukça önemli bir örnek. Bu partinin her iki dalgadan hiç etkilenmediğini söylemiyorum. Bu partinin de geçmişinde (sol güçlerin geniş birliğini sağlamak için kurulan, ama sonuçta Komünist Partisi'nin kan kaybetmesiyle nihayete eren Synaspismos örneğinde olduğu gibi) kimi zigzaglar vardır. Ancak YKP, son dönemlerde, bırakın yukarıda sözünü ettiğim "yatayına genişleyen toplumsal

muhalafet" teorilerine sıcak bakmayı, işçi sınıfı hareketinin etrafında örülecek klasik genişleme arayışlarına da ciddi rezervler koymaktadır. Örneğin YKP, eski komünistlerin de içinde yer aldığı Synaspismos ile politik işbirliğini, bu ve benzer hareketlerin programlarının sistem içi olduğunu ileri sürerek, reddetmektedir¹⁴.

Daha da önemlisi, bu parti son yıllarda yeni toplumsal hareketler başlığında ele alınabilecek kimi eğilimlerin siyasi ifadelerini de kapsayan bir biçimde, "küçük partiler"e açık bir tavır almaktadır. Türkiye'deki duruma veya dünyanın geneline bakıldığında YKP'nin bu tutumunu onaylamam garipsenebilir. Ne var ki, bu partinin 15. Kongresi'nde, küçük partilerin düzenin çatlaklarını örtme görevini nesnel olarak üstlendikleri ve toplumdaki saflaşmaların etkisini azalttıkları iddiası, Yunanistan örneğinde gerçek bir değer taşımaktadır¹⁵.

Burada, Yunanistan örneğinden biraz sıyrılarak (ama bağlantı noktasını koruyarak), "ölçek" sorunun dışına çıkmak istiyorum. Yeni toplumsal hareketler başlığında ortaya çıkan "küçük" ya da "büyük" örgütlenmelerin (parti ya da değil) birçok durumda kapitalist düzen için tutkal işlevi gördüğünü söylemek istiyorum.

Marksizm-leninizmin anti-kapitalist mücadele için öngördüğü dikeyine modelin reddi, kapitalizmin yarattığı çeşitli çelişki ve sorunlardan üremesine rağmen, nesnel olarak burjuvazinin egemenliğine hizmet eden, bu nedenle düzenin öznel olarak zaman zaman alan açtığı çok sayıda dinamiğe, gereksiz bir devrimcilik yakıştırılmasına neden olmuştur.

Kapitalizm ve kentleşme üzerine ilginç bir kitabı olan Manuel Castells'in, çevreci hareketin kimi durumlarda "toplumsal sınıfları bir izci hareketinde kaynaştırma" işlevi gördüğü¹⁶ şeklindeki ifadesini okuduğumda açıkçası gülümsemiştim. Ancak bugün yeni toplumsal hareketler adıyla anılan dinamiklerin eskisi gibi çevreciler, feministler türünden görece kolay tarif edilen hareketler olmadığını bilmek gerekiyor. Yeni toplumsal hareketler, kimliklerini tek bir çelişki veya sorundan almak zorunda değiller, almıyorlar da. Bu anlamda çevreci hareket, feministler kendi hesaplarına sınıfları kesen bir dikey mantık yaratabiliyorken, bugün çok daha karmaşık ve kapitalizmin içiçe geçen bütün gündelik sorunlarına tepki olarak ortaya çıkan bazı hareketler, bu zenginliği belli bir program etrafında derleyip toparlayacaklarına ve kendi dikey hatlarını örmeye niyetleneceklerine, tam tersine dağıtıcı bir işlev üstlenmektedirler.

Bu anlamda şu anda dünyada en fazla dikkati çeken devrimci dinamiklerden bir tanesi olan EZLN (zapatistler) üzerinde biraz durmak istiyorum. Daha önce başka yazılarımda, bu harekete kısa yoldan bir etiket yapıştirarak, Amerika kıtasında ezilenlerin mücadelesinde yeni bir umut dalgası yaratan bu ilginç harekete haksızlık yapmak istemediğimi söylemiştim. Bu titizliğimi sürdürmekle birlikte, EZLN'nin tam da kimi marksist kuramcılarının "yeni toplumsal hareket" arayışına denk düştüğünü belirtmek yanlısıyım. Zapatist hareket, yalnızca ciddi bir örgütlülüğe sahip olduğu Meksika'nın yoksul yerlilerinin değil, bütün "bağımsız" grupların sözcülüğü anlamında, ulusal bir muhalafetin temsilcisi olduğunu her fırsatta dile getirmektedir. Buradaki "bağımsız"lık vurgusu, yalnızca siyasal partilere dönük mesafeyi anlatmak için değil, iktidarı ele geçirmeye dönük klasik devrimci projelerden farklılığa işaret etmek amacıyla da hareketin lideri Marcos tarafından yapılmaktadır. "Bağımsız" (otonom diye de okunabilir) gruplara gösterilen

iyiniyetteki cömertlik yanında, geçmişin ve bugünün devrimci partilerine dönük soğukluk ve eleştirelliğin boyutları son derece ilgi çekicidir.

Kendi egemenlik alanlarında geri toplumsal ilişkiler içerisinde sıkışan yerlilere kolektivist, sosyalizan kimi uygulamalarla belli bir ufuk açan EZLN, kendisini "ulusal diyalogdan yana" olarak tanımladıktan sonra, "iktidarı istemiyoruz" diye açıkça ilan etmektedir. Fark ortaya şöyle konmaktadır:

"Politik partiler iktidarı ele geçirmek isterler, bir politik güç buna karşıdır, iktidara karşı bir ağırlık oluşturan ya da iktidara karşı yönelen bir hareket daha geniş kapsamlıdır"¹⁷. [EZLN liderliği]

Bu yaklaşımda insanlığın geleceğini görenleri hiç anlamıyorum. Bu yaklaşımın kesintiye uğramaması halinde EZLN'nin Meksika'da dışlanmış yerlileri sisteme entegre etmek gibi bir işleve koşar adım gideceğini düşünüyorum. Bir sürü kuramsal meselede titizlik gösterisi yaparak bir araba dolusu laf eden kimi marksistler, at sırtındaki gitar ve tüfeğin ay ışığında yarattığı resmin büyüleyici etkisini fazla abartmaktadır. Muhtemel bir entegrasyon elbette Meksika'nın siyasal coğrafyasında pozitif bazı değişiklikler yapabilir, ancak bu değişikliklerin tarihsel bir anlam taşıyabilmesinin ancak ve ancak siyasal iktidarı hedefleyen bir devrimci partinin yaratacağı sınıfsal yarılma ile mümkün olacağı da unutulmamalıdır.

Devrim, iktidar, "ulusal" çerçeve

Görüldüğü gibi, 21. yüzyıla girerken sol içi tartışma ve ayrışmalar giderek, düzen karşıtı güçlerin dikey mi, yoksa yatay mı örgütleneceği konusunda düğümlenmeye başlıyor. Bu açıdan bir sürü gereksiz anlayış artık leninizmin yakasından düşmeye başlamıştır. Sanıyorum ki, hala "Lenin, dikey örgütlenmenin tam karşıtıydı"¹⁸ türünden acayip şeyler söyleyenlerin sayısında ciddi bir azalma olacak. Bu türden yaklaşımlara çeşitli nedenlerle çanak tutmakla birlikte, marksist ortodoksiye bir biçimde sahip çıkan trotskizan eğilimlerin veya batı marksizminin çeşitli versiyonlarının artık tercihlerini yapmakta olduğunu ve kendi içlerinde saflaştıklarını görüyoruz. Bu eğilimlerin Rosa Lüksemburg ve Korsch gibi geçmiş kalburüstü marksistlerin yaratıcı çabalarıyla ayakta kalan "proletaryanın devrimci teoriyi ayıklayan özgücü"ne bel bağlayarak bu dönemi atlatmaları mümkün gözükmemektedir. Ya, leninist öncülük-sınıf tavrı-iktidar perspektifi, ya da sınıftan-iktidardan-siyasetten kaçış...

Krizden kaçış...

Evet, marksistler kriz kavramının devrimciler için ne denli kritik olduğunu unutmaya başlamışlar. Yatay toplumsallaşma arayışlarının doğal sonucudur bu. Devrimci hareketlerin (buna artık sol da dememiz mümkün) toplumun değişik segmentlerinin "yıkım korkusu"nu devralmaları, kutuplaşmayı toplumsal muhalefetin başarısızlığı olarak görmeleri ve son derece öznel bir düşman tarifi yapmaları bayağı yaygın bir hastalık haline gelmiş durumdadır.

Bu çerçevede, kriz-devrim bağlantısının tamamen unutulması kaçınılmazdır. Toplumsal muhalefetin güncellik adına tarihsel misyonları terk etmesi, kapitalizmin ortaya çıkardığı yıkımı bir doğal felaket gibi ele almayı da beraberinde getirmiştir. Krizin devrimcileştirdiğini söylediğinizde, insanlar size "suçlu" muamelesi yapıyorlar. Bir kez daha Havana'daki toplantıya dönmek istiyorum. Devrim stratejileri tartışılırken, "kriz" kavramının neredeyse hiç önemsenmemesini eleştiren, sosyalist hareketin "aynılaştan" ve "donmuş" bir kapitalist toplumda seyrediyormuşçasına kendisine yeni müttefikler aradığı bir ahistorik modelin gerçek dışı olduğunu vurgulayan bir konuşma yapmıştım. Kriz-devrim bağlantısı hesaba katılmadan parlamenter mücadele, yeni toplumsal dinamiklerle ilişkiler, ulusallık-evrensellik tartışmalarının bir işe yaramayacağı açıktı. Başkaları da benzer itirazlar yönelttiler birçok Latin Amerikalı örgütün krizden kaçan yaklaşımlarına. Ama en ilginç tepkilerden birisi Ganalı bir sosyalistten geldi. "Kendi ülkem ve kıtadaki kimi benzerlerini dışarıda bırakarak sizi bütünüyle destekliyorum" diyordu... Gana'da devrimciler açıktan kırılan yüzbinlerce insanın kurtarılmasından başka bir şey düşünmüyorlardı, ama kapitalizmin belli bir istikrar yakaladığı, sınıf dinamiklerinin güçlü olduğu ülkelerde yaşayan devrimcilerin "kriz'i hiç hesaba katmadan strateji tartışmaları yapmalarım anlayamıyorlardı.

Aslında anlaşılacak bir şey yoktu. Bir bölüm marksist değişimden, toplumsal çalkantılardan ürkmüş, daha istikrarlı modeller aramaya yönelmişlerdi. Özellikle Latin Amerika'da devrimci bunalımların yarattığı devrim-karşı devrim ikileminden hep faşist cuntaların çıkması, Avrupa'da ise İkinci Dünya Savaşı sonrasındaki en kapsamlı sarsıntının sosyalist ülkelerin çözülüşü anlamına gelmesi, bu ürküntü için yeterli psikolojik altyapıyı sunmaktaydı.

Ancak asıl sorun, bu yazıda değindiğim gibi, marksizmin çeşitli okullarının 1970'lerden itibaren geliştirdiği iktidarsızlaştırıcı virüsün inkibasyon döneminden çıkıp, bayağı cüsseli hale gelmesiydi. Leninizmin her tür liberal yorumu veya leninizmin açıktan yadsınması, marksizmi ciddi ölçülerde silahsızlandırdı. Marksizm elbette devrim teorisine indirgenemez, ama bu silahsızlandırma, marksizmin genel üretkenliğinden ve ideolojik mücadele alanındaki otoritesinden de çok şey götürdü.

Krizden kaçışın kökeninde bu "kayıplar" yatmaktadır.

Oysa, kriz Yunanca'da "karar verme anı"dır. Bu anın "çözümü" iyi veya kötü'dür. Anti-kapitalist mücadeleyi böyle bir an'dan kaçırmaya kalkmanın tek bir anlamı vardır: İhtilalcilikten vazgeçmek.

Yanlış anlaşılmamak için, bir şeyi hatırlatmak istiyorum. "Kriz'e sihirli bir anlam vermek çabasında değilim. Krizin, ekonomik belirlenimli bir toplumsal uğrak olduğu konusundaki marksist ortodoksiye sadık kalmak gerektiğini düşünüyorum. Kapitalist toplumların daimi bir kriz içerisinde olduğunu ve bu krizin iktidar ile iktidarın karşısında yer alanlar arasındaki çatışmadan kaynaklandığını söyleyenlerden [Castoriadis'in kriz tanımı bu açıdan özellikle ele alınmaya değer [19](#)] ayrıldığımız muhakkak.

Benim burada üzerinde durmak istediğim, toplumsal muhalefeti yatayına örgütlenme perspektifinin, dikey örgütlenmenin tersine, toplumsal yarılmadan zorunlu olarak kaçınacağıdır. Bu, basit anlamıyla reformizmin sınıf çatışmalarının yükselişinden kaçınacağı doğrusunun ötesinde bir olgudur. "Reformizmin küçük burjuvazinin çıkarlarına denk düştüğü" tezi zamanında fazlasıyla bayağılaştırılmış olsa bile belli bir gerçekliği anlatmaktadır. Ne var ki, benim altını çizmeye çalıştığım, yatay örgütlenmenin bağlandığı veya arkasına aldığı kitle tabanının, sınıfsal tercihlerinden bağımsız olarak da, statükocu olduğudur. Bunun nedeni, toplumsal muhalefetin nesnel ve sosyalist devrimciler açısından öznel iç hiyerarşisinin yatay örgütlenmenin düzeyiciliğinde ortadan kaldırılmasıdır. Kriz, sınıfları ve toplumsal grupları eşzamanlı ve eşit vurmaz; bu nedenle krizin devrimcileştirmesi, için bu eşitsizliği veri alan bir "öncü" devingen kesim mutlaka gerekir.'

Zamanında İspanyol Komünist Partisi'nin IMF istikrar paketlerini desteklemesi, İtalyan Komünist Partisi'nin "krizden çıkış için" politikalar üretmesi, hem basbayağı bildiğimiz bir reformizmin, hem de yatay örgütlenmenin eşitlediği toplumsal muhalefetteki hantallaşmanın ürünüdür.

Ve bu mantık hala sürmektedir. Çok tipik bir örnek, Rusya Federasyonu Komünist Partisi'dir. Rusya'da karşı devrimin canalıcı darbesi 1991 Ağustosunda gelmiştir. Buna rağmen, bu son derece ilginç tarihsel kesitte, sovyet iktidarının bazı organlarının hala çalışır vaziyette olması, kimi zaman ülkede ikili iktidar diyebileceğimiz özgün durumla karşılaşılmasına neden oluyordu. Bu özgünlük 1993 Ekimi'nde Yeltsin'in parlamento direnişini kırması ile ortadan kalkmıştır. Kimi Rus komünistlerinin "Rusya'yı yıkımdan kurtarma" üzerine kurulu siyasetlerinin meşruiyeti de, 1993 Ekimi'nde tamamen bitmiştir. Oysa RFKP programında açıkça, "Rusya'nın krizden kurtarılması gerekiyor" [20](#) diye yazmaktadır.

Tekrar vurguluyorum, 1993 sonrasında Rusya'yı krizden kurtarmaya çalışmak devrimcilikle bağdaşmamaktadır.

İktidardan kaçış sürmektedir...

İktidardan kaçışın bir başka türü ise, pek devrimci gelen bir söylemle, ulusal sınırlar içerisinde süregelen devrimci mücadelelerin küçümsenmesi biçiminde ortaya çıkmaktadır. Bunun türlü biçimleri var; bazıları devrimcilikle zaten uzaktan yakından ilgisini kesmiş, kozmopolitizmin en tükenmiş biçimini dile getirmektedir:

"Mesela ben Türkiye'nin büyük bir kısmını görmedim. Gördüğüm bazı yerlerini de pek beğendiğimi söyleyemem. Herhalde Yozgat'ta yaşamak istemezdim. Erzurum'da yaşamak istemezdim. Ama Floransa'yı çok seviyorum, Barcelona'yı çok seviyorum buralarda yaşayabilirdim" [21](#). [BELGE Murat]

Belge bunları durup dururken söylemiyor. Öyle olsa, "niye gitmiyor" diye sorulabilirdi, hiç de şoven bir duyguya kapılmadan; insanca... Ancak Belge siyasetin ulusal sınırlar içerisindeki

boyutlarını hafife almak için, Barcelona'yı Yozgat'a tercih ediyor.

Şuradan başlanabilir: Yozgat'ta ben de yaşamak istemezdim; biraz da bunun için komünistim. Ama aynı zamanda bu İstanbul'da da adam gibi yaşanmadığı için, komünistim. Tıpkı, kapitalizmin Barcelona'sında yaşamamanın ızdırabını hisseden İspanyol devrimcileri gibi...

Dönüştürme kaygısı, iktidarın ele geçirilmesi perspektifi ortadan kalktıktan sonra, gerçekten de insanların bir "yurt bağımlılığı" içerisine girmelerinin anlamı yok. Dünyamız her şeye rağmen güzel; dünyanın her tarafı yaşanılır hale getirilmeye değer...

Ancak, sorun şu ki, yurtseverlik denilen kavram, bir yanılsama üzerine kurulu değil. Yurtseverlik, bütün bir insanlık içerisinde kendisine alt bir alan, dolayısıyla bir ayrıcalık alanı yaratma girişimi değil...

Yurtseverlik, doğrudan toplumsal bir kategori. Milliyetçilik nasıl burjuvazinin yükselişinin toplumun bütününü etkileyen bir ideolojik ürünü olduysa, yurtseverlik de, kapitalizmin egemenliğindeki bir dünyada, uluslararası tahakküm araçlarına, yaratılan uluslararası eşitsizliklere ve zorbalıklara karşı ezilen sınıfların geliştirdiği bir tavidir. Bu temel olarak siyasal bir tavidir, kültürel değil.

Ancak bu konuya girmemin asıl nedeni, başta da söylediğim gibi, "ulusal sınır"lar içerisinde mücadele etmenin devrimci misyonlar açısından bir anlamının kalmadığını söyleyen marksistlerin sayısındaki büyük artıştır. Yine daha önce vurguladığım üzere, bunun trotskist dünya devrimi stratejisi ile pek az bağlantısı var. "Ulusal sınırlardaki mücadele"nin reddi, genel anlamıyla iktidardan kaçışın açık bir biçimi haline gelmiş durumda.

Ulusal devletlerin öneminin azaldığına ilişkin "gerçek"lerin dile getirilmesi ile başlıyor her şey. Böyle bir sürecin yaşandığını kabullenmekle birlikte, "gerçek"i tırnak içerisinde almamın nedeni, yaşanan sürece başka bir içerik yüklenmesidir. Bazı yazarlar, sermaye sınıfının nasıl bir tarihsel gelişim içerisinde ortaya çıkıp, egemenlik kurduğunu unutuyorlar. Bugün, sermayenin uluslararasılaşması olgusunu, tek bir sermaye sınıfının varolduğu ve değişik coğrafyalarda bu sınıfın uzantılarının faaliyet gösterdiği tezine evriltmek, abartılı olmasının yanı sıra, kapitalizmin tarihsel gelişim yasalarını hiçe saydığı için, yanlıştır da. Uluslararası sermayenin bir hiyerarşisi ve kendi bütünlüğünü borçlu olduğu eşitsiz gelişme dinamikleri var. Üstelik burjuvazinin çağdaş bir sınıf olarak ortaya çıkması, kendi egemenliğini pekiştirmesi, ulus-devletin oluşum sürecine denk düşmektedir.

Ulus-devletin ömrünü doldurduğu iddiaları, emperyalizmin de kapitalizmin bir tarihsel evresi olarak artık tükendiğini söylemekle aynı şeydir.

Bunları söylerken, sermayenin uluslararasılaşmasının ulaştığı boyutu, ulus-devletlerin kendi

egemenlik alanlarındaki rollerinin azaldığını inkar etmiyorum. Ancak bu konuda da heyecanımızı yatıştırmamız gerekiyor.

Her şeyden önce, ulus-devletlerin sınıflar mücadelesinde nasıl bir araç olduğu sorusunu doğru dürüst yanıtlamak durumundayız. Burjuva devletinin fonksiyonunu "dünya ekonomisinde kapitalistler-içi rekabetin saldırgan/savunmacı bir aracı olarak ve ulusal yörelerdeki sınıf mücadelesinin saldırgan/savunmacı bir aracı olarak"²² göstermek, bir vazoyu "içine su doldurulur" diye tarif etmeye benziyor. Devlet için, bu fonksiyonlara indirgediğiniz anda, şu andaki uluslararası kapitalist işbölümüne bakarak "o kadar da önemi kalmadı" demeniz mümkün hale geliyor. Halbuki, ulus devletler, belli bir coğrafyadaki sınıfsal dengelerin sınıfların kültürel biçimlenişlerinin, ideolojik yapıların ve en önemlisi sınıflar mücadelesindeki özgün araçların bütününe bünyesinde toplayan yoğunlaşmış bir kurumsal yapı olduğu için, sermaye egemenliğinin olmazsa olmaz unsurudur da. Az çok benzer tarihsel süreçler yaşamış ve birbirine yakın gelişme düzeyleri yakalamış olan Avrupa Birliği ülkelerinde bile, entegrasyon ulusal devletleri (bu devletlerin bazılarının çok uluslu olmaları ayrı bir tartışma başlığıdır) yok sayamamakta, tam tersine kendisini ulusal devletlerin varlığına uyarlamaktadır.

Gelelim, ulusal devletlerin rolünün azalmasına. Devletin iç ve dış ayrımlar açısından silikleştiği ileri sürülüyor, bu silikleşmenin bütünüyle kapitalizmin dinamiklerinden kaynaklandığı ve yapısal olduğu söyleniyor.

Globalizm denilen barbarlık düzeninin giderek daha kişilsiz bir devletler sistemine gereksinim duyduğunu, tekil devletlerin hareket alanının daraltıldığını, NATO gibi şiddet aygıtlarının giderek uluslararası bir sermaye polisi haline getirildiğini, Balkanlar ve Kafkasya'da ortaya çıkan yeni birimlerin önemli bir bölümünün devlet olmadığını biz de yazdık ²³.

Ancak bir şey gözardı edilmemelidir. Uluslararası sistemdeki birimlerin önemsizliği, yalnızca bugünün değil, 1917 Ekim Devrimi öncesinin de tipik özelliğidir. Denilebilir ki, o zaman ulus-devletlerin sayısı bugünkü düzeyde değildi, sömürgecilik hala egemenliğini sürdürüyordu. Bu itiraz doğrudur. Ama buna rağmen, daha sonraları, örneğin ikinci savaş sonrasında uluslararası sistemde orman kanunlarının hüküm sürmesini engelleyen şey, sermayenin uluslararasılaşması açısından henüz yeterince mesafe alınmamasından çok, Sovyetler Birliği'nin varlığı neticesinde ortaya çıkan dengeleri kullanan devletlerin, bir bütün olarak kişilik kazanmasıdır. Bugün devletlerin önemini azaltan şey ise, globalizm denilen terör düzeninin gücünü bir süper devletten, Amerika Birleşik Devletleri'nden almasıdır.

Devletleri sınıf egemenliğinin basit bir aracı görmemek, onun aynı zamanda sınıfların oluşumu içerisinde kalıcı bir yere sahip olduğunu da hesaba katmak gerekiyor. Bu ihmal edildiğinde geliştirilen "devrimci strateji"lerin "iktidarsızlığa mahkum"luğu kaçınılmaz hale geliyor. Mekanizma şöyle çalışıyor:

"Ne var ki bu popüler mücadeleler her bir ulusal ortamda, hangi rejimin yönetiminde olduğu üzerinde ve dolayısıyla bir bütün olarak söz konusu ulusal halk adına kimin konuştuğu üzerinde

ne denli odaklaşırlarsa, bu tür mücadelelerin dünya ölçeğindeki sınıf oluşum sürecinin çalışmasını o denli zayıflatacağı düşünülebilir" ²⁴ . [ARRIGHI, HOPKINS, WALLERSTEIN]

Türkçesi, şu: Devlet denilen birimler içerisinde iktidarı almak, zaten bütünleşmiş uluslararası sermayenin karşısındaki emekçi sınıfların bütünleşmesini kesintiye uğratacağı için, gericidir.

Tek tek ülkelerde gerçekleşen devrimlerin sosyalist kuruluştaki nereye kadar yol alabileceklerine ilişkin tartışmalar bu yazının kapsamına girmiyor. Şu anda bu yazıyı ilgilendiren, belli bir birimde iktidarı hedeflemeden, tek bir devrimci strateji geliştirilemeyeceği gerçeğini tekrar tekrar hatırlatmak. Dünyanın neresinde bir devrimci yükseliş yaşıyorsa, oraya kuşe kağıda basılmış propaganda malzemeleriyle koşuşturan zengin aile çocuklarından oluşma 20-25 kişilik kozmopolit misyonerlerden bir strateji üretmeyeceksek, tek tek ülkelerdeki siyasi iktidarların fethine yöneleceğiz. Bu sorumlulukla hareket eden özneler arası koordinasyon ve işbirliğini, değişik coğrafyalarda gelişen nesnel dinamiklerin birbirini beslemesini sağlayan araçlar yaratacağız. Ancak, bu iş "tek tek birimlerde olmuyor" diyen Bezgin Bekir'lere zerre kadar kulak asmayacağız.

Kimi yazarlar, Avrupa'daki komünist partilerinin enternasyonalizme sırt dönmelerini ve kendi ülkelerindeki "iktidar oyunu"na ortak olmalarını benim karşı çıktığım yaklaşımın haklılığına kanıt olarak göstermektedirler. Her şeyden önce, Avrupa'daki komünist partilerin çok büyük bir bölümü yıllar önce iktidardan vazgeçtiler. Bu anlamda "iktidar oyunu" değildi oynadıkları; eğer bir oyundan söz edilecekse bu bir "hükümet oyunu"ydü. Bir kez iktidardan vazgeçtikten sonra oyunu ulusal mecliste mi, yoksa Avrupa Parlamentosu'nda mı oynadığın fark etmeyecektir. Bu nedenle sol içinde globalizm şakşakçısı bazı unsurların geleneksel komünist partileri "sol"dan eleştirmelerine aldanıp bu adamları pek enternasyonalist sanmamak gerekiyor:

"Sol güçlerin batıdaki ulusal devletlerin hükümetlerine katılma olanağına kavuşmaları herhalde ulusal devletin -dünyanın değişen durumu nedeniyle-gücünü yitirir gördüğü döneme rastlıyor.

Avrupa işçi hareketinin politikasını kendi ülkeleriyle sınırlı tutması bu yüzyıla damgasını vuran kösteklerden biridir. Uluslararasılaştırma (enternasyonalleşme) süreçleri ve sanayi ötesi toplumların oluşması karşısında bu köstek daha da büyük bir kusur sayılabilir" ²⁵ . [İNGRAO Pietro]

Kimse kendisini aldatmasın. Globalizmi sola bulaştırmak konusundaki çabaların devrimcilikle bir ilgisi bulunmuyor. İktidardan kaçışın bir başka biçimidir, ulusal sınırlar içerisinde iktidar perspektifini reddetmek.

Bu tür eğilimler, marksizmin yalnızca üretim sürecine sıkışıp kalmasını istiyorlar. Onlar Marx'ın siyasal analizlerini "iktidar" mekanizması etrafında dolanan arızı çalışmalar olarak görüyor ve marksizmin siyasal iktidarla fazla haşır neşir olmasını Lenin'in günahı olarak açıklıyorlar. Bu günahın bir parçası olarak Lenin'in, işyerine vurgu yapan Marx'a göre daha fazla pazar (ve doğal

olarak ulusal pazar) ile ilgilendiğini, bunun marksizmin özüne ihanet olduğunu yazıyorlar.

Marksist teorinin tarihine ilişkin bu tartışmalara başka bir çalışmada değinmeyi düşünüyorum. Ancak, yukarıdaki paragraftaki yaklaşımın hem Marx'a, hem de Lenin'e dönük çok büyük bir haksızlık olduğunu söylemeden edemeyeceğim. Lenin'in devrim teorisindeki siyaset vurgusunun marksizmden kopma anlamına geldiğini ve bununla Marx'tan çok Adam Smith'e yaklaştığını iddia edenler ²⁶ en azından Marx'ın yapı-üstyapı analizlerini, Komün değerlendirmelerini ve Kapital'i bir kez daha okumak durumundalar. Artı-değer sömürsünü işyerlerine çakılı bir olgu sananlar, sermayenin bir toplumsal ilişki biçimi olduğunu unuttukları andan itibaren devlet, siyasi iktidar gibi kavramlardan uzaklaşacaklardır. İşyerlerinde iktidar yoktur, iktidarın temeli vardır. Kapitalist düzeni yıkmaya soyunan her toplumsal hareket, sermaye iktidarının temelini ortadan kaldırabilmek için, siyasi iktidarı fethetmek durumundadır.

Marx'ta ve özellikle Lenin'de "beğenilmeyen" şey, tamamen budur.

Beğenilmeyen şey, sürekli olarak iktidarı düşlemektir. Bu anlamda, bugün uluslararası planda sola yapılacak en büyük iyilik, ona iktidar perspektifi aşılmasıdır. Bunun hangi saplantılardan kurtulunarak gerçekleşebileceğine bu yazıda kendimce değindim. Açık ve net olmak gerekiyor. Che'nin öldürülüşünün 30. yılında bu büyük ihtilalci için çok şey yazıldı, çizildi. Yazılanların bir bölümü, Che'nin ve Küba'daki gerilla hareketinin kitle tabanlarına ilişkin aşırıya varan abartılardan oluşuyordu. Che'nin bir halk adamı olduğu, Fidel'in hep halk desteğini gözettiği söylendi, yazıldı. Tekrar olacak, böyle olsaydı, Küba devrimi gerçekleşmezdi. Che ve Fidel yurtseverdiler, yaşamlarını Latin Amerika halklarına adadılar, onlara tepeden bakmadılar, halkın desteğini almak için büyük çaba gösterdiler. Ama onlar, ihtilalciydiler... İktidarı düşündüler... Arjantin'de de Küba'da da, Bolivya'da da...

Onlar iktidarsız hiç olmadılar. İktidarsızlığa şu türden bir methiye düzmediler:

"Arzum bir iktidar arzusu mudur? İy ama benim istediğim güncel anlamıyla iktidarın yıkılmasıdır; herkesin iktidarındır. Aktüel iktidar, ötekilerin "şey" olmasıdır ve benim tüm istediğim bunun tersidir. Başkalarını şey olarak kabul edenin kendisi de bir şeydir ve ben ne kendi adıma, ne başkalarının adına şey olmak istemiyorum" ²⁷ . [CASTORIADIS Cornelius]

Onlar, Küba Komünist Partisi'nin son kongresine sunulan raporda yazılan gerçeği çok iyi biliyorlardı:

"Tarih, halkın politik iktidarı kaybettiğinde her şeyi kaybettiğini dramatik bir biçimde göstermiştir" ²⁸ .

